

ZMIANA IMIENIA I NAZWISKA

Geneza ■ Komentarz
Orzecznictwo ■ Wzory decyzji

Alicja Czajkowska, Barbara Romocka-Tyfel

5. WYDANIE

Wolters Kluwer

ZMIANA IMIENIA I NAZWISKA

Geneza ■ Komentarz
Orzecznictwo ■ Wzory decyzji

Alicja Czajkowska, Barbara Romocka-Tyfel

5. WYDANIE

Stan prawny na 5 maja 2021 r.

Wydawca
Izabella Małecka

Redaktor prowadzący
Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne
Joanna Ośka

Projekt okładek serii
Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni[♥]

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8223-872-3
5. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Słowo wstępne	17
Rozdział I	
Ogólna charakterystyka imion i nazwisk	19
1. Geneza imion i nazwisk oraz ich znaczenie	19
1.1. Imiona	19
1.2. Nazwiska	25
2. Prawne źródła imion i nazwisk. Ich nadanie i zmiana oraz wpis w aktach stanu cywilnego	29
2.1. Uwagi ogólne	29
2.2. Regulacja prawna imion	30
2.3. Regulacja prawna nazwisk	31
3. Regulacja prawna administracyjnej zmiany imion i nazwisk w ujęciu historycznym	37
3.1. Prawne uregulowania zmiany imion i nazwisk okresu międzywojennego	37
3.2. Prawne uregulowania zmiany imion i nazwisk okresu powojennego	40
Rozdział II	
Komentarz do ustawy o zmianie imienia i nazwiska	50
1. Uwagi ogólne	50
2. Ustawa z 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska (Dz.U. z 2020 r. poz. 707 ze zm.)	51

Rozdział III

Postępowanie administracyjne w sprawach zmiany imienia

i nazwiska	105
1. Procedura zmiany imienia i nazwiska	105
1.1. Właściwość organów	105
1.2. Podania i dokumenty oraz osoby uprawnione	105
1.3. Postępowanie wyjaśniające i wydanie decyzji	107
2. Wzory decyzji dotyczących zmiany imienia i nazwiska	111
Wzór nr 2.1. Decyzja w sprawie zmiany nazwiska	111
Wzór nr 2.2. Decyzja w sprawie zmiany nazwiska (wraz z uzasadnieniem)	113
Wzór nr 2.3. Decyzja w sprawie zmiany nazwiska osoby małoletniej	115
Wzór nr 2.4. Decyzja w sprawie zmiany nazwiska nabytego przez zawarcie związku małżeńskiego	117
Wzór nr 2.5. Decyzja w sprawie zmiany nazwiska wraz z rozciągnięciem tej zmiany na osobę małoletnią	119
Wzór nr 2.6. Decyzja w sprawie zmiany nazwiska rodowego i nazwiska noszonego po zawarciu związku małżeńskiego na inne nazwisko (wraz z uzasadnieniem)	121
Wzór nr 2.7. Decyzja w sprawie zmiany imienia	124
Wzór nr 2.8. Decyzja w sprawie zmiany imienia osoby małoletniej	126
Wzór nr 2.9. Decyzja w sprawie zmiany imienia osoby małoletniej (wraz z uzasadnieniem)	128
Wzór nr 2.10. Decyzja w sprawie umorzenia postępowania w sprawie z wniosku o zmianę nazwiska/ imienia	131
Wzór nr 2.11. Pismo w sprawie przedłużenia terminu załatwienia sprawy z wniosku o zmianę nazwiska/imienia	133

Rozdział IV

Zalecenia dla urzędów stanu cywilnego dotyczące

nadawania imion dzieciom osób obywatelstwa polskiego

i narodowości polskiej	134
-------------------------------------	-----

Rozdział V**Opinie Rady Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej**

Akademii Nauk	139
1. Opinie dotyczące imion	139
2. Opinie dotyczące nazwisk	166
2.1. Zmiana nazwiska	166
2.2. Nazwiska zakończone na -a	166
2.3. Nazwiska kilkuelementowe	167
2.3.1. Nazwiska dwuczłonowe	167
2.3.2. Nazwisko dwuczłonowe kobiety składające się z nazwiska rodowego i odmężowskiego	169
2.3.3. Nazwisko kilkuelementowe ze słowem „vel”	171
2.4. Nazwiska z przyrostkami	171
2.5. Nazwiska obcojęzyczne	174
2.5.1. Nazwiska słowiańskie	174
2.5.2. Nazwiska włoskie	175
3. Kolejność imienia i nazwiska	176

Rozdział VI

Przepisy związkowe	177
Ustawa z dnia 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. z 2020 r. poz. 347) (wyciąg)	177
Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359)	188
Ustawa z dnia 24 września 2010 r. o ewidencji ludności (Dz.U. z 2021 r. poz. 510) (wyciąg)	201
Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 709)	215
Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (Dz.U. z 2021 r. poz. 672) (wyciąg)	255
Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. z 2017 r. poz. 823)	259
Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 maja 2005 r. w sprawie sposobu transliteracji imion i nazwisk osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych zapisanych w alfabecie innym niż alfabet łaciński (Dz.U. Nr 102, poz. 855)	262

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 maja 2005 r. w sprawie Urzędowego Rejestru Gmin, w których jest używany język pomocniczy (Dz.U. Nr 102, poz. 856)	277
Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. z 2015 r. poz. 1792) (wyciąg)	281
Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. – Prawo konsularne (Dz.U. z 2021 r. poz. 823)	291

Rozdział VII

Orzecznictwo sądowe	311
1. Orzeczenie Sądu Najwyższego z 27 kwietnia 1959 r., II CR 158/59, OSNCK 1960/4, poz. 101	311
2. Postanowienie Sądu Najwyższego z 27 listopada 1965 r., III CR 296/63, OSNC 1966/6, poz. 101	320
3. Postanowienie Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 1967 r., III CR 9/67, LEX nr 6148	324
4. Postanowienie Sądu Najwyższego z 5 grudnia 1980 r., III CRN 133/80, OSNC 1981/6, poz. 115	324
5. Postanowienie Sądu Najwyższego z 4 lutego 1998 r., I CKU 204/97, OSNC 1998/10, poz. 158	328
6. Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z 26 listopada 1998 r., I CKU 103/98, „Prokuratura i Prawo” – dodatek 1999/4, poz. 30	331
7. Postanowienie Sądu Najwyższego z 8 sierpnia 2003 r., V CK 6/02, OSNC 2004/7–8, poz. 131	333
8. Uchwała Sądu Najwyższego z 13 lipca 1987 r., III CZP 40/87, OSNC 1988/11, poz. 154	345
9. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 26 maja 1981 r., SA 974/81, ONSA 1981/1, poz. 49	350
10. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 8 września 1981 r., II SA 346/81, OSNPG 1983/5, poz. 2 ...	352
11. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 23 marca 1982 r., SA 1265/81, niepubl.	353
12. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z 15 kwietnia 1982 r., SA/Po 699/81, ONSA 1982/1, poz. 34	356
13. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 21 czerwca 1982 r., II SA 699/82, ONSA 1982/1, poz. 57 ...	359

14. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 11 stycznia 1983 r., II SA 1583/82, LEX nr 1687770	369
15. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 8 grudnia 1983 r., II SA 1498/83, „Monitor Prawniczy” – dodatek – Zestawienie Tez 1999/9, s. 11	370
16. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 22 lutego 1984 r., II SA 1768/83, „Monitor Prawniczy” 1999/11 – dodatek – Zestawienie Tez 1999/9, s. 11	371
17. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 21 maja 1984 r., III SA 182/84, LEX nr 1687766	371
18. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z 14 stycznia 1986 r., SA/Wr 880/85, OSP 1988/1, poz. 22	372
19. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z 16 grudnia 1987 r., SA/Gd 679/87, ONSA 1987/2, poz. 90	373
20. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z 24 czerwca 1988 r., SA/Wr 115/88, ONSA 1988/2, poz. 73	377
21. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z 9 lipca 1993 r., SA/Wr 605/93, ONSA 1994/3, poz. 110 . . .	380
22. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z 18 stycznia 1994 r., SA/Gd 1114/93, ONSA 1995/2 poz. 56	383
23. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z 3 listopada 1997 r., II SA/Wr 982/96, OSP 1999/4, poz. 78	390
24. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 7 lutego 2001 r., V SA 2083/00, ONSA 2002/2, poz. 73	395
25. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 22 marca 2001 r., V SA 1121/00, LEX nr 78953	400
26. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 20 czerwca 2002 r., V SA 2806/01, LEX nr 1693433	402
27. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Katowicach z 3 października 2002 r., II SA/Ka 2786/00, LEX nr 1693632	405
28. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 1 kwietnia 2003 r., V SA 3647/02, LEX nr 1693631	409

29. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z 9 maja 2003 r., II SA/Wr 1967/00, LEX nr 1694322	412
30. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 15 marca 2007 r., II OSK 452/06, LEX nr 325299	420
31. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 16 stycznia 2015 r., II OSK 1433/13, LEX nr 1753348	433
32. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z 20 kwietnia 2004 r., II SA/Kr 1175/00, LEX nr 570279	445
33. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z 8 czerwca 2004 r., II SA/Kr 3199/00, ONSAiWSA 2005/3, poz. 56	454
34. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z 24 czerwca 2009 r., II SA/Gl 355/09, LEX nr 562161	464
35. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Łodzi z 29 września 2010 r., III SA/Łd 435/10, LEX nr 758198	469
36. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Łodzi z 20 października 2010 r., III SA/Łd 457/10, LEX nr 758210	478
37. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z 17 listopada 2011 r., III SA/Kr 570/11, LEX nr 1154173	486
38. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Lublinie z 27 marca 2012 r., III SA/Lu 35/12, LEX nr 1162405	501
39. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Łodzi z 25 października 2012 r., III SA/Łd 732/12, LEX nr 1235392	507
40. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Łodzi z 21 października 2015 r., III SA/Łd 679/15, LEX nr 1930825	518
41. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gorzowie Wielkopolskim z 4 lutego 2016 r., II SA/Go 941/15, LEX nr 1987546	561
42. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z 20 lipca 2016 r., II SA/Wr 298/16, LEX nr 2103042	572

43. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 10 października 2017 r., II OSK 293/156, LEX nr 2419453	573
44. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z 24 stycznia 2018 r., III SA/Kr 1189/17, LEX nr 2439369	573
45. Wyrok Wojewódzkiego sądu Administracyjnego w Olsztynie z 26 czerwca 2018 r., II SA/Ol 146/18, LEX nr 2520173	574
46. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 13 sierpnia 2019 r., IV SA/Wa 1094/19, LEX nr 3031839	574
47. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gorzowie Wielkopolskim z 19 grudnia 2019 r., II SA/Go 701/19, LEX nr 2762400	575
48. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 23 września 2020 r., II OSK 889/20, LEX nr 3081449	575
Literatura	577

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- dekret z 1945 r.** – dekret z 10 listopada 1945 r. o zmianie i ustalaniu imion i nazwisk (Dz.U. Nr 56, poz. 310 ze zm.) – nieobowiązujący
- d.p.p.m.** – ustawa z 12 listopada 1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. Nr 46, poz. 290 ze zm.) – nieobowiązująca
- d.u.z.i.n.** – ustawa z 15 listopada 1956 r. o zmianie imion i nazwisk (Dz.U. z 2005 r. Nr 233, poz. 1992 ze zm.) – nieobowiązująca
- k.c.** – ustawa z 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.)
- k.k.** – ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1444 ze zm.)
- Konstytucja RP** – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- Konstytucja z 1952 r.** – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 22 lipca 1952 r. (Dz.U. z 1976 r. Nr 7, poz. 36 ze zm.) – nieobowiązująca
- k.p.a.** – ustawa z 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 735 ze zm.)

k.p.c.	– ustawa z 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.)
k.r.o.	– ustawa z 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359)
p.a.s.c.	– ustawa z 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 709 ze zm.)
p.p.m.	– ustawa z 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. z 2015 r. poz. 1792)
p.p.s.a.	– ustawa z 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2019 r. poz. 2325 ze zm.)
u.ob.pol.	– ustawa z 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. z 2020 r. poz. 347)
u.z.i.n.	– ustawa z 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska (Dz.U. z 2020 r. poz. 707 ze zm.)

Czasopisma i zbiory orzecznictwa

Biul. SN	– Biuletyn Informacyjny Sądu Najwyższego
M. Praw.	– Monitor Prawniczy
ONSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
ONSAiWSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i wojewódzkich sądów administracyjnych
OSN	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OSNCP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNPG	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Wydawnictwo Prokuratury Generalnej
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPika	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
Prok. i Pr.-wkł.	– Prokuratura i Prawo

Organy i instytucje

NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
PAN	– Polska Akademia Nauk
RJP	– Rada Języka Polskiego
SN	– Sąd Najwyższy
TSUE	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
USC	– urząd stanu cywilnego
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny

SŁOWO WSTĘPNE

Przekazujemy piąte wydanie komentarza do przepisów prawnych o zmianie imienia i nazwiska. Aktualny komentarz, jak również wydany w 2017 r. odnoszą się do ustawy z 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska (Dz.U. z 2020 r. poz. 707 ze zm.). Omawiana tematyka została wzbogacona o orzecznictwo sądowe oraz doświadczenia praktyków – kierowników urzędu stanu cywilnego. Niewielkie zmiany wprowadzone do ustawy w czasie jej obowiązywania nie mają znaczenia merytorycznego.

Uwagi zawarte w komentarzu uwzględniają spojrzenie na stosowanie przepisów regulujących problematykę orzekania o zmianie imienia lub nazwiska. Naszym zamierzeniem jest próba rozwiązywania problemów kontrowersyjnych, mających na celu wypracowanie jednolitego stanowiska w kwestiach nastręczających trudności stosowania prawa w praktyce.

Komentarz zawiera uzupełnienia o zagadnienia i problemy zgłaszane przez praktyków (m.in. na szkoleniach). Uwzględniono też w opracowaniu opinie przedstawicieli nauki oraz rozstrzygnięcia i wskazania zawarte w orzeczeniach sądowych. Komentarz (jak w poprzednich wydaniach) zawiera porównanie aktualnej regulacji prawnej w zakresie zmiany imienia i nazwiska z poprzednimi zapisami ustawowymi, opatrzone uwagami autorek do niektórych rozwiązań prawnych.

Myślą przewodnią takiego ujęcia przedmiotowej problematyki jest to, aby z wielu istotnych informacji wyodrębnić poszczególne problemy jurystyczne. Publikacja zawiera również wybór przepisów związanych, orzecznictwa sądowego, opinii Rady Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk oraz wzory decyzji i dokumentów.

Omówienia dotyczące genezy imion i nazwisk, ich znaczenia oraz prawnych źródeł tej problematyki w ujęciu historycznym zostały zaczerpnięte z wydania z 2012 r.

Autorki starały się opracować komentarz w miarę szczegółowo, kierując go do szerokiej rzeszy odbiorców, a przede wszystkim do kierowników urzędów stanu cywilnego, z nadzieją, że będzie pomocny w zrozumieniu i stosowaniu analizowanych w nim przepisów prawa.

Alicja Czajkowska

ROZDZIAŁ I

Ogólna charakterystyka imion i nazwisk

1. Geneza imion i nazwisk oraz ich znaczenie

1.1. Imiona

Imię jest znakiem indywidualizującym osobę fizyczną i obok nazwiska służy do zidentyfikowania człowieka. Prawo cywilne określa każdego człowieka jako osobę fizyczną.

Zgodnie z prawem polskim każde dziecko otrzymuje imię. Wyboru imienia dziecka dokonują jego rodzice lub opiekunowie prawni (dla dziecka, którego rodzice nie są znani lub zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej). Wybór imienia dla dziecka jest atrybutem władzy rodzicielskiej. Zgodnie z tą zasadą organ rejestrujący urodzenie dziecka nie może ingerować w to niekwestionowane prawo rodziców (art. 59 p.a.s.c.).

Wybrane przez rodziców imię dziecka zostaje zgodnie z postanowieniami prawa o aktach stanu cywilnego wpisane do aktu urodzenia

dziecka obok jego nazwiska i innych przewidzianych prawem danych (art. 60 p.a.s.c.).

Jedyną przeszkodą w wyborze imienia dziecka, warunkującą jego wpisanie w akcie urodzenia, są przesłanki zawarte w art. 59 p.a.s.c.: „Osoba zgłaszająca urodzenie składa oświadczenie o wyborze nie więcej niż dwóch imion dla dziecka” (ust. 1). „Kierownik urzędu stanu cywilnego odmawia przyjęcia oświadczenia o wyborze imienia lub imion dziecka, jeżeli wybrane imię lub imiona są w formie zdrobniałej lub mają charakter ośmieszający lub nieprzyzwoity lub nie wskazują na płeć dziecka (...)” (ust. 4).

O genezie imion można przeczytać w najstarszych źródłach światowych cywilizacji. Na przykład u Sumerów – najdawniejszych mieszkańców w Babilonii i Asyrii, ludu nieindoeuropejskiego – znajdujemy imiona proste, złożone, a nawet będące pełnymi zdaniami, które miały określone znaczenia, np. Turtura – „mały”, Dugga – „dobry”, Su-a-zida – „Prawa ręka”, Emmu-dugga – „Mój pan jest dobry”. Podobnie nadawano imiona u semickich mieszkańców Mezopotamii. W życiu codziennym imiona całozdaniowe skracano, odrzucając pewne ich człony tak, że niekiedy zostawał tylko jeden (J. Bubak, *Księga naszych imion*, Ossolineum 1993). Współcześnie imiona wielozdaniowe obserwuje się u niektórych szczepów arabskich. Imiona w momencie ich powstawania miały określone znaczenie. Z czasem traciły je, zwłaszcza gdy były przeniesione do innego języka.

Podobnie imiennictwo praindoeuropejskie, z którego wywodzi się imiennictwo prasłowiańskie oraz słowiańskie, w tym polskie, składało się z imion złożonych, obok których występowały imiona jednoczłonowe jako proste wyrazy pospolite. Imiona złożone nadawano członkom potężnych rodów, imiona jednoczłonowe – jednostkom niskiego pochodzenia.

Z epoki praindoeuropejskiej do współczesności przetrwało w różnym stopniu dziesięć systemów imiennych, m.in. staroindyjski, słowiański, bałtycki, staroniemiecki, celtycki, grecki i in. Najliczniejszy jest zasób

imion greckich. Poszczególne zasoby imiennicze charakteryzowały się odrębnymi cechami zarówno co do budowy, jak i znaczenia (J. Bubak, *Księga...*).

Imiona tworzą system, który wyodrębniając się z całości języka pewnymi specyficznymi cechami, stanowi równocześnie część tradycji prawno-obyczajowej każdego społeczeństwa. Między kulturą danego społeczeństwa a jego imiennictwem zachodzi niewątpliwie związek (T. Milewski [w:] J. Bubak, *Księga...*).

Każdy naród ma więc swój własny zasób imion, do którego sięga, gdy w jego społeczności narodzi się nowy człowiek. Ale żaden prawie język nie ma czystego, wyłącznie własnego systemu nazewniczego; obok imion rodzimych z czasem przyjmuje pewną liczbę imion pochodzących z innych języków, które po przystosowaniu fonetycznym, a często także morfologicznym funkcjonują na równi z imionami rodzimymi w systemie nazewniczym danego języka (por. S. Reczek, *Z zagadnień polskiego nazewnictwa osobowego*, Onomastica 1965/X).

Także i naród polski ma właściwe swemu językowi imiona osobowe wysnute z pojęć i ducha, ale i zapożyczone z innych języków i kultur.

Ludziom dawnym – jak twierdzi uczony S. Łaguna (Z. Głogier, *Encyklopedia staropolska*, Warszawa 1972, s. 264) – chodziło przede wszystkim o pewnego rodzaju błogosławieństwo dla dziecka, o dobrą wróżbę na całe życie, co wiązało się z pierwotną wiarą w czarowną potęgę słowa, za pomocą której można sobie zapewnić opiekę i pomoc wyższych sił dobroczynnych, a zabezpieczyć od wrogiego działania sił nieprzyjacielskich.

Imię było więc początkowo amuletem dźwiękowym. Z upływem czasu, zwłaszcza gdy dzieciom nadawano imiona ich rodziców, to mistyczne znaczenie imion zatarło się, a stało się głównie środkiem wyróżniającym osobę. Jednak i dziś pewna intencja mistyczna bywa obecna przy wyborze imienia dla dziecka. *Nomina sunt omina* – imiona są wróżbami, mają treść wróżebną.

Rodzice, nadając dzieciom określone imię, wyrażają tym również życzenie, aby dziecko żyło w szczęściu i miało pewne pozytywne cechy charakteru, co jednak nie zawsze zgodne jest z rzeczywistością, a życzenie pozostaje tylko pragnieniem. Odwrotnie uważali np. Rzymianie, co wyraził rzymski komediopisarz Plaut w komedii *Pers*, mówiąc: *no-men atque omen*, to znaczy, że imię informuje o charakterze człowieka.

U dawnych Polan imię miało zupełnie inne znaczenie aniżeli w naszych czasach. Przede wszystkim nie było wówczas w ogóle nazwisk. Pojawiły się one znacznie później. Imię pełniło więc funkcję zarówno imienia, jak i nazwiska. Imiona dwuczłonowe są typem imion najdawniejszych. W dalszym rozwoju, jak już wspomniano, zaczęły je zastępować imiona pojedyncze, przypominające nasze przydomki np.: Broda, Gęba, Główka, Jęzor lub nazwy zwierząt: Byczek, Czyż, Jeż, Lis, Sokół itp., albo też przymiotniki, np. Goły. Jedne i drugie występują w tzw. *Złotej Bulli Języka Polskiego*, zawierającej materiał językowy, z którego oprócz imion powstały nazwiska oraz nazwy miejscowości (W.P. Cieszkowski, *Kalejdoskop językowy*, Warszawa 1967).

Imiona rodzime, staropolskie panowały w języku polskim do chwili przyjęcia chrześcijaństwa, tj. do 966 r., kiedy to pojawiają się imiona chrześcijańskie, pochodzące z różnych kręgów kulturowych i z różnych języków. Był to jednak proces bardzo powolny. We wspomnianej bulli gnieźnieńskiej na kilkaset zapisanych imion tylko cztery są pochodzenia chrześcijańskiego (J. Bubak, *Księga...*).

Znaczna liczba imion występujących w średniowiecznej Polsce jest pochodzenia germańskiego, np. Albert, Bertold, Eberhard, Gotfryd.

W okresie od XVI do XX w. występują imiona różnego pochodzenia i różnie uzasadniane przyjęciem do języka polskiego. Wśród nich największą grupę stanowią imiona greckie i łacińskie, których przyjęcie było wynikiem określonej mody na starożytność. Są to przede wszystkim imiona bohaterów mitologicznych, a także literackich. Imiona greckie to np. Arsen, Aniceta, Apolonia, Apollo, Dorian, Filon, Herakles, Heliodor, Leontyna, Leokadia, Miron, Monika, Narcyza, Platon.

Do imion pochodzenia łacińskiego należą: Amadeusz, Amanda, Aureliusz, Balbina, Blandyna, Cezary, Gracja, Emil, Felicyna, Miranda, Saturnin i in. Pochodzenia francuskiego są imiona: Alicja, Arleta, Delina, Michalina, Renata i in. Z Anglii pochodzą m.in. Edgar, Edward, Edwin, Edyta, Ewelina, a z Hiszpanii Blanka. Z języka włoskiego pochodzą: Bianka, Mirabela, Wioletta itp. Z języka arabskiego przeszły Eleonora i Elwira, natomiast z perskiego Roksana.

Analizując fakty dotyczące kształtowania się i nadawania imion oraz ich historię, należy zwrócić też uwagę na aspekt socjologiczny, na pewne zjawiska społeczne, które mają wpływ na wybór i decydują nie tylko o powstawaniu imion, ale także o ich rozpowszechnianiu i zaniku.

W historii imion i wpływie pewnych zjawisk społecznych związanych z ich kształtowaniem można wyodrębnić kilka charakterystycznych kierunków. Należą do nich tradycje: rodzinne, klas społecznych oraz narodowe. W mniejszym stopniu, szczególnie współcześnie, miały znaczenie przekonania i wierzenia religijne. Niemalże wpływ na wybór i upowszechnienie imion ma po prostu moda, poddyktowana literaturą piękną i historyczną, a także moda na utożsamianie się z bohaterami filmu. Odgrywa tu też pewną rolę snobizm, wpływ środowisk artystycznych i dążenie do oryginalności. Wyborowi imienia, choć obecnie w niewielkim stopniu, nadal towarzyszy motywacja wynikająca z daty urodzenia, co oznacza, że dziecku nadaje się imię przypadające w kalendarzu na dzień urodzin. Współcześnie obserwuje się też przy wyborze imion sięganie do imion obcojęzycznych, a także do neologizmów.

Zdarzają się jeszcze w zasadzie pojedyncze przypadki nadawania imion utworzonych z części składowych imion obojga rodziców lub dziadków, czasem w konfiguracji rodzice-dziadkowie.

Moda ma też wpływ na liczbę imion. W feudalizmie, ale i w późniejszych wiekach, także w Polsce, rangę człowieka poznawano po liczebności imion. Wielość imion występowała w Polsce w rodach arystokratycznych do czasu prawnego ograniczenia tylko do dwóch imion.

Imiona można podzielić, jak wskazują W. Janowowa, A. Skarbek, B. Zbijowska i J. Zbiniowska, autorki *Słownika Imion* (Ossolineum 1991), na następujące główne kategorie:

- 1) chrześcijańskie, czyli nowotestamentowe, np. Jan, Magdalena;
- 2) starotestamentowe, szczególnie używane w krajach anglosaskich, np. Dawid, Rebeka;
- 3) starożytne, z kultury starożytnej Grecji i Rzymu, popularne szczególnie w Rumunii, Grecji i we Włoszech;
- 4) mitologiczne różnego pochodzenia: starogreckie, germańskie i in., np. Apollo, Odyn;
- 5) narodowe, właściwe różnym narodom, a rozpowszechnione w innych kulturach i językach, np. pol. Stanisław, fr. Stanislas, wł. Stanislao, ang. Botolf, fin. Urho;
- 6) literackie, tzn. występujące w dziełach literackich, librettach operowych i przez nie rozpowszechnionych w różnych językach, np. Ofelia, Toska, Otello, Tristan, Izolda;
- 7) historyczne, np. Bolesław, Arpad, Hakon;
- 8) zakonne, rzadko używane jako imiona metrykalne, np. Anioł, Immakulata.

Niektórzy rodzice, siląc się na oryginalność i egzotykę oraz zakładając absolutną niezwykłość dziecka, wybierają dla niego imiona wyszukane bądź tworzą je z neologizmów, co nie jest zakazane prawem. Zatracają często poczucie estetyki w kompozycji takiego imienia z pospolitym nazwiskiem, nierzadko narażając dziecko na złośliwości w środowisku rówieśników, np. „Oliwia Pypec”.

Rodzice przy wyborze imienia dziecka powinni brać pod uwagę, poza tradycjami rodzinnymi, oryginalnością, symboliką, przede wszystkim dobro dziecka, czyli to, jak będzie się ono czuło z wybranym imieniem.

Jakkolwiek wybór imienia dla dziecka stanowi atrybut władzy rodzicielskiej, a ograniczenia w jego wyborze określa, jak już wspomniano, art. 59 p.a.s.c., to jednak nadmierna egzotyka może szkodzić dziecku i w jego życiu dorosłym prowadzi z reguły do zmiany takiego imienia w trybie ustawy o zmianie imienia i nazwiska.

1.2. Nazwiska

„Nazwisko jest podstawowym wyznacznikiem służącym do oficjalnej (urzędowej) identyfikacji człowieka i jego rodziny w społeczeństwie oraz do wyróżnienia osoby przy wszelkich życiowych kontaktach z innymi ludźmi” (T. Kisała, *Nasze nazwiska*, Warszawa 1996).

Współcześnie trudno sobie wyobrazić człowieka niemającego nazwiska, które jest zresztą dobrem chronionym; jako dobro osobiste pozostaje pod ochroną prawa cywilnego, niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach (art. 23 k.c.).

Jednak proces kształtowania się nazwisk był długotrwały. Nazwiska dziedziczne, tj. przechodzące z ojca na syna, w Europie upowszechniły się dopiero w XV w.

W Polsce proces kształtowania się nazwisk przypada na XIII w., niemal zbiegając się z pojawieniem się znaku Orła Białego na pieczęciach książąt dzielnicowych z dynastii Piastów (ok. 1230 r.), a zakończenie tego procesu następuje wiele wieków później; obowiązek posiadania nazwiska wprowadziła dopiero Konstytucja Napoleona dla Księstwa Warszawskiego w 1807 r. (T. Kisała, *Nasze nazwiska*).

Przed okresem kształtowania się nazwisk wymieniano tylko swoje imię jako element określający danego człowieka. A zatem Giedymin miał syna Olgierda, Olgierd – Jagiełłę, bez łączności nazwiska rodowego. Szlachcic obok imienia wymieniał herb, swoją włość lub zamek.

A. Naruszewicz powiada: „Starożytni Polacy nazywali się najprzód od herbów, np. Ciołek, Jastrzębiec, powtóre od wiosek, np. Piotr z Chodźca, z Zakliczyna, po trzecie od imion ojcowskich (jak dotąd Rusini), np. Jan Janowic, Witek Bieniewicz, tj. syn Bieniasza (Benedykta)” (cyt. za Z. Gloger, *Encyklopedia...*).

Najwcześniejszymi nazwiskami są nazwiska pochodzące od miejsca urodzenia bądź zamieszkania, a w szczególności od nazw posiadłości

ziemskich, np. właściciel Szydłowa stawał się Szydłowskim, Czyżewa – Czyżewskim, Potoka – Potockim, Służewa – Służewskim, Radziejowa – Radziejowskim.

Potomni na ogół zatrzymywali to nazwisko, pomimo że wieś, od której je wzięli, przeszła na innego właściciela. Nie było to jednak regułą.

Były to nazwiska z końcówką przymiotnikową -ski, -cki tworzone już w XIV w.; początkowo o tyle sukcesyjne, o ile syn dziedziczył po ojcu tę samą wioskę, z której nazwy powstało nazwisko. Jeżeli osiadł w innej, to dawano mu nowe nazwisko. Zdarzało się więc, że zamieszkali w różnych wioskach ojciec i syn nosili różne nazwiska. Przykładem może być zapis w *Encyklopedii Staropolskiej* Zygmunta Glogera kronikarza Marcina Bielskiego, pierwszego, który pisał dzieje powszechne w języku polskim. Po ojcu Marcin nazywał się Wolski od wsi Woli, ale gdy osiadł we wsi Biała, został Bielskim, a syn jego Joachim nosił już to nowe nazwisko ojcowskie.

Niezależnie od nazwisk – powstałych od nazw miejscowości, a noszonych głównie przez szlachtę – kształtowały się nazwiska innych warstw społecznych, chłopów i mieszczan.

Obok nazwisk dziedziczonych najważniejszym sposobem identyfikacji były:

- 1) charakterystyczne cechy zewnętrzne i wewnętrzne,
- 2) przynależność rodzinna,
- 3) wykonywane czynności i zawody.

Do tych pierwszych należały takie cechy jak siła i potężne ciało. Takiego człowieka nazywano Bykiem, Zwierzem bądź Niedźwiedziem. Osobnika bardzo chudego – Chudym, zbyt wysokiego – Długim lub Długim, niskiego i wątłego – Kruszyną itp.

Nazwiska wynikające z przynależności rodzinnej tworzone głównie od imienia bądź przezwiska ojca. Nazwiska takie określało się jako odimienne albo ojcowskie. Tak więc na młodego syna Adama wołano

Adamczak, Adamowicz lub Adamski, na syna Jana – Janik, Janicki, Janowicz lub Janowski itp. Jeżeli miano takie zapisywano w jakichkolwiek księgach, cechowych, parafialnych lub we dworze, było dziedziczone po mieczu – stawało się nazwiskiem.

W procesie kształtowania nazwisk rolę odgrywały też zawody lub wykonywane czynności. Indywidualizowały one człowieka zarówno we wsiach, jak i miastach, np. kowal, kramarz, kosiarz, kotlarz, rymarz, rybak, piekarz, klucznik, tracz, pisarz, kościelny.

Od zawodów powstawały też nazwiska szlacheckie: od bednarza – Bednarczyk lub Bednarski, cieśla był Cieślakiem bądź Ciesielskim itd.

Od zawodów również powstawały nazwiska mające charakter przezwiska, np. od bednarza – Beczka, od dzieży – Ceberek, od kaletnika – Cholewa, Cholewka itp. Na tej zasadzie kształtowały się nazwiska chłopów i mieszczan. Powszechne ich utrwalanie datuje się od 1593 r., tj. od czasu, kiedy wprowadzono w Rzeczypospolitej obowiązek zakładania ksiąg metrykalnych (T. Kisała, *Nasze nazwiska*).

Warto wspomnieć, o czym pisze J. Bubak (*Proces kształtowania się polskiego nazwiska mieszczańskiego i chłopskiego*, Kraków 1986), że przepisy Królestwa Polskiego z 1825 r. nie regulowały kwestii nadawania nazwiska dziecku nieznanym rodzicom. Urzędnik stanu cywilnego sporządzający akt urodzenia takiego dziecka wpisywał dwa imiona. Wówczas to drugie imię spełniało funkcję nazwiska. Kształtowanie i upowszechnianie nazwisk w Polsce podlegało też wpływowi obcych krajów, zwłaszcza słowiańskich, ale i wpływowi germańskim.

Nazwiska, uważane za typowo polskie, kończą się przyrostkiem -ski, -cki. Polskie są również nazwiska z częstkami -owicz, -ewicz, -icz, -ik, -yk, -ak, -ek, -ec.

Nie można uznać za polskie nazwisk z rdzeniem obcego pochodzenia, pomimo sztucznie dodanej końcówki charakterystycznej dla nazwisk polskich, np. Hirszburski, Adlerski, Hofmański. W językach obcych

nazwiska nie odmieniają się, zachowują postać pierwotną – męską, w przeciwieństwie do odmiany nazwisk, charakterystycznej dla języka polskiego. Jednak nie ma tu jednolitego poglądu językoznawców.

Warto wspomnieć o tym, że Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w pismach okólnych z 1930 r. ogłosiło następujące *Prawidła formowania w języku polskim nazwisk żeńskich*:

- 1) nazwiska rodowe w języku polskim mają osobną formę żeńską i męską;
- 2) nazwiska kończące się w rodzaju męskim na -ski, -cki oraz -y lub -i tworzą rodzaj żeński z końcówką -a;
- 3) nazwiska męskie z końcówką -a przybierają formę żeńską dla żony -ina, córki -anka, np. Duda – Dudzina – Dudzianka;
- 4) nazwiska męskie kończące się na -g, -ge, -go tworzą rodzaj żeński na -owa dla żony i na -anka dla córki, np. Grinberg, Grinbergowa, Grinberżanka;
- 5) wszystkie inne nazwiska mają osobną formę dla kobiety zamężnej z końcówką -owa i dla panny z końcówką -ówna, np. Kwiatek, Kwiatkowa, Kwiatkówna; Romeyko, Romeykowa, Romeykówna; Kuc, Kucowa, Kucówna; Tylman, Tylmanowa, Tylmanówna;
- 6) nazwiska żeńskie zakończone na -a oraz -owa odmieniają się przez przypadki według deklinacji przymiotnikowej, natomiast nazwiska na -ina (-yna), -anka i -ówna odmieniają się jak rzeczowniki, np. przenieść w stan spoczynku Dąbrowską, Pawłowiczową (przymiotnik); dopuścić do szkoły przygotowawczej Domeykównę (rzeczownik); podwyższyć wynagrodzenia Zarębinie i Sapieżance (rzeczownik).

Analogiczne przepisy zostały wydane przez Ministra Skarbu okólnikiem z 20 października 1930 r. o formie nazwisk żeńskich w pismach nominacyjnych.

Zagadnienie końcówek żeńskich w dokumentach jest ciągle dyskusyjne, ale w przepisach powojennych zostało zlikwidowane. Aktualne przepisy prawne nie dopuszczają zatem zamieszczania w dokumentach, w odniesieniu do kobiet, formy nazwisk odmiany przymiotnikowej

bądź rzeczownikowej, np. nazwisko Kwiatek zarówno wobec mężczyzny, jak i kobiety wpisuje się nieodmiennie w pierwszym przypadku – Kwiatek.

S. Szober (*Gramatyka języka polskiego*, Lwów–Warszawa 1923) stwierdza, że równouprawnienie kobiety i uniezależnienie jej od męża znajduje swój wyraz w rugowaniu formy, która tę zależność językowo uwiadcza. Jego zdaniem wymienione końcówki żeńskie -owa, -ówna, -ina, -anka czynią wrażenie formy archaicznej i wywołują poczucie sztuczności.

J.S. Bystron (*Nazwisko polskie*, Lwów–Warszawa 1936) stwierdza, że nazwisko w formie pochodnej nie zawsze pozwala na ustalenie nazwiska zasadniczego, tj. czy np. mąż Łopatkowej to: Łopatek, Łopatka czy Łopatko. Dlatego też w urzędowych aktach zaginęła współcześnie forma tzw. końcówek żeńskich nazwiska. Zdarza się jedynie potoczne używanie końcówki żeńskiej nazwiska w sytuacjach nieoficjalnych czy towarzyskich.

W odniesieniu do cudzoziemców jest niewzruszalną zasadą, że ich imiona i nazwiska nie mogą być spolszczone i powinny być wpisane tak, jak figurują w ich dokumentach.

2. Prawne źródła imion i nazwisk. Ich nadanie i zmiana oraz wpis w aktach stanu cywilnego

2.1. Uwagi ogólne

Uregulowania prawne imion i nazwisk zawierają zarówno przepisy prawa rodzinnego, jak też administracyjnego. Imiona i nazwiska należą do sfery dóbr osobistych, których ochronę gwarantują przepisy kodeksu cywilnego w art. 23: „Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim,

wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach”; a także w art. 24 k.c. Ochronę nazwiska jako dobra osobistego gwarantują przede wszystkim art. 30, 37 i 47 Konstytucji RP.

Uzasadniona, jak stwierdza A. Szpunar (*Ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1979), jest teza, że podstawową przesłankę ochrony cywilnoprawnej stanowi naruszenie poszczególnych dóbr osobistych, jedynie przykładowo wymienionych w ustawie. Z wywodów tego autora wynika, że nie należy mówić o zamkniętym katalogu dóbr osobistych.

W moim przekonaniu zatem imię człowieka należy także zaliczyć do sfery dóbr osobistych, chociaż art. 23 k.c. nie wymienia imienia jako dobra osobistego.

2.2. Regulacja prawna imion

Uregulowania prawne w zakresie imion zawierają przepisy prawa o aktach stanu cywilnego.

Artykuł 59 p.a.s.c. wskazuje, że wybór imienia dla dziecka należy do jego rodziców i jest atrybutem władzy rodzicielskiej. Wyboru imienia rodzice dokonują wspólnie, a w braku porozumienia w tej sprawie rozstrzyga sąd opiekuńczy (art. 97 § 2 k.r.o.).

Uprawnienie do wyboru imienia podlega jednak ograniczeniom wynikającym wprost z art. 59 p.a.s.c. Nie można zatem dla dziecka wybrać imienia ośmieszającego, nieprzyzwoitego, w formie zdrobniałej ani imienia nieodróżniającego płci. Nie można też wybrać więcej aniżeli dwóch imion. Natomiast nie ma zakazu tworzenia neologizmów imiennych. Ważne, aby nie raziły ekstrawagancją, odpowiadały regułom gramatycznym i ortograficznym języka polskiego. Potwierdzeniem wyboru imienia dziecka jest wpisanie do aktu urodzenia – art. 60 pkt 1 p.a.s.c.

Stosownie do postanowień art. 70 p.a.s.c. rodzice dziecka mogą w ciągu sześciu miesięcy od daty sporządzenia aktu urodzenia złożyć kierownikowi urzędu stanu cywilnego pisemne oświadczenie o zmianie imienia (imion) dziecka wpisanego do aktu w chwili jego sporządzenia. O zmianie imienia lub imion w tym trybie wpisuje się w akcie urodzenia dziecka dodatkową wzmiankę (art. 70 ust. 6 p.a.s.c.). Oświadczenie o zmianie imienia dziecka może być złożone także przed konsulem RP.

Dziecku nieznanych rodziców akt urodzenia sporządza się na podstawie orzeczenia sądu opiekuńczego. Sąd ustala treść tego aktu oraz nadaje dziecku imię i nazwisko (art. 62 p.a.s.c.). Także w przypadku niemożności ustalenia tożsamości osoby pełnoletniej, ze względu na jej ułomność fizyczną lub psychiczną albo nieznane pochodzenie – sąd ustala dla tej osoby imię i nazwisko (art. 62 ust. 3 p.a.s.c.).

Zmiana imienia dziecka w przypadku jego przysposobienia uregulowana jest przepisami kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Artykuł 122 § 3 k.r.o. przewiduje możliwość zmiany przez sąd opiekuńczy imienia lub imion dziecka, które zostało przysposobione, na wniosek przysposabiającego. Na tę okoliczność czyni się stosowne zapisy w akcie urodzenia dziecka (art. 47–49 p.a.s.c.).

Zmiana imienia może nastąpić też w trybie administracyjnym, na podstawie ustawy z 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska (Dz.U. z 2020 r. poz. 707). Szczegółowe omówienie tej ustawy znajduje się w części II niniejszej książki.

2.3. Regulacja prawna nazwisk

Nazwiska – podobnie jak imiona – uregulowane są przepisami prawa rodzinnego i administracyjnego.

Artykuł 60 p.a.s.c. nakazuje wpisanie nazwiska dziecka do aktu urodzenia. Imiona i nazwiska w świetle nowych uregulowań prawnych

należą do elementów stanu cywilnego. Z aktu urodzenia wynika, jakie imię i nazwisko nosi osoba.

Zmiana nazwiska wynikająca z przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego jest skutkiem zmiany stanu cywilnego. Polskie prawo nie definiowało stanu cywilnego. Przyjmowano, że stan cywilny jest sumą cech charakteryzujących sytuację osoby w rodzinie i jej sytuację czysto osobistą. Te cechy to: czy dana osoba jest małżonkiem, krewnym lub powinowatym innej osoby oraz wiek, płeć, imię. Tak to pojęcie określa J. Litwin (*Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 1961) oraz podobnie *Mała encyklopedia prawa* (red. Z. Rybicki, Warszawa 1980).

Według W. Kopalińskiego (*Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa 1985) stan cywilny jest to „sytuacja rodzinno-prawna w odniesieniu do małżeństwa: panna, kawaler, żonaty, mężatka, wdowiec, wdowa, rozwiedziony, rozwiedziona”. Jest to definicja zawężona, ale w życiu codziennym, a także w sprawach urzędowych pytania o stan cywilny (w ankietach, formularzach, przesłuchaniach) dotyczą pozostawania lub niepozostawania w związku małżeńskim. Pojęcie stanu cywilnego reguluje aktualnie art. 2 ust. 1 p.a.s.c.

Zmiana nazwiska natomiast dokonana na podstawie ustawy o zmianie imienia i nazwiska następuje na wniosek osoby, której zmiana nazwiska dotyczy. O wyborze nowego nazwiska decyduje zawsze osoba, która jest stroną w postępowaniu administracyjnym. Decyzja wydana w tym trybie nie wywołuje, poza zmianą nazwiska, innych zmian w stanie cywilnym tej osoby.

Zdaniem P. Wypycha (*Wpływ administracyjnej zmiany nazwiska rodziców (rodzica) na nazwisko dziecka w świetle regulacji ustawy o zmianie imion i nazwisk oraz kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, Technika i USC 2004) nazwisko jest elementem stanu cywilnego (odmiennie – J. Litwin, *Prawo o aktach...*, 1961).

Bez wątpienia znaczenie nazwiska osoby należy upatrywać jako element stanu cywilnego wskazujący na jej pochodzenie od określonych

osób. Określane jest jako nazwisko rodowe, tj. takie, które dziecko otrzymuje w chwili jego urodzenia i które jest wpisane w akcie urodzenia (art. 60 p.a.s.c.).

Zasady ustalania nazwiska dziecka określają art. 88 i 89 k.r.o. Pierwszy z nich określa nazwisko dziecka, którego rodzice pozostają w związku małżeńskim, drugi – nazwisko dziecka urodzonego poza małżeństwem.

Dziecko pochodzące z małżeństwa nosi nazwisko będące nazwiskiem obojga małżonków. Jeżeli mają oni różne nazwiska, dziecko nosi nazwisko wskazane w ich zgodnych oświadczeniach. Małżonkowie mogą wskazać nazwisko jednego z nich albo nazwisko utworzone przez połączenie nazwiska matki z nazwiskiem ojca (art. 88 § 1 k.r.o. w zw. z art. 62 k.r.o.).

Oznacza to, że dziecko – co do którego istnieje domniemanie, że pochodzi ono od męża matki – nosi nazwisko określone w art. 88 § 1 k.r.o. Domniemanie takie zachodzi, jeżeli dziecko urodziło się w czasie trwania małżeństwa albo przed upływem trzystu dni od jego ustania lub unieważnienia. Domniemania tego nie stosuje się, jeżeli dziecko urodziło się po upływie trzystu dni od orzeczenia separacji (art. 62 § 1 k.r.o.). Domniemania te utrzymują się dopóty, dopóki nie zostaną obalone w procesie o zaprzeczenie ojcostwa (art. 62 § 3 k.r.o.).

W wypadku zaprzeczenia ojcostwa męża matki dziecko traci prawo do jego nazwiska i nosi nazwisko matki, które nosiła w chwili urodzenia dziecka.

Jeżeli nie zachodzi domniemanie określone w art. 62 k.r.o., że mąż matki jest ojcem dziecka, albo gdy domniemanie zostanie obalone, dziecko nosi nazwisko matki, chyba że sąd w wyroku ustalającym ojcostwo nada dziecku nazwisko ojca (art. 89 § 2 k.r.o.). Dziecko, którego ojcostwo nie zostało ustalone, nosi nazwisko matki (art. 89 § 3 k.r.o.).

Jeżeli wobec dziecka urodzonego poza małżeństwem zostanie uznane ojcostwo, dziecko nosi nazwisko wskazane w zgodnych oświadczeniach rodziców (na podstawie art. 89 § 1 k.r.o. w zw. z art. 63 p.a.s.c.).

Jeżeli oboje rodzice są nieznani, dziecku nadaje nazwisko sąd opiekuńczy na podstawie art. 89 § 4 k.r.o. w zw. z art. 62 p.a.s.c.

Tak więc nazwisko dziecka wpisane do aktu urodzenia może ulegać zmianie na skutek zdarzeń, które nastąpiły po sporządzeniu aktu. Będzie to miało miejsce w przypadkach już omówionych, a także w sytuacji:

- 1) nadania dziecku nazwiska w trybie art. 90 § 1 k.r.o. w zw. z art. 69 p.a.s.c.;
- 2) ustalenia bezskuteczności uznania ojcostwa (art. 78–83 k.r.o. w zw. z art. 66 ust. 2 p.a.s.c.);
- 3) zawarcia małżeństwa przez rodziców po urodzeniu dziecka (art. 88 § 4 k.r.o.);
- 4) rozwiązywania stosunku przysposobienia (art. 126 § 1 k.r.o. w zw. z art. 74 p.a.s.c.), jeżeli sąd postanowi, że przysposobiony powraca do swego pierwotnego nazwiska (art. 126 § 2 k.r.o.);
- 5) zaprzeczenia macierzyństwa (art. 61¹²–61¹⁶ k.r.o.), co oznacza unicestwienie domniemania ojcostwa określonego w art. 62 k.r.o. (por. wyrok SN z 2 marca 1966 r., II CR 31/66, OSNC 1966/11, poz. 198);
- 6) zmiany nazwiska w trybie administracyjnym na podstawie ustawy o zmianie imienia i nazwiska.

Zmiany nazwiska wynikające z wymienionych zdarzeń wpisuje się do aktu urodzenia w formie wzmianki dodatkowej.

Ustanie małżeństwa rodziców w wyniku orzeczenia rozwodu lub unieważnienia małżeństwa nie skutkuje zmianą nazwiska dziecka.

Natomiast w razie ustalenia nieistnienia małżeństwa na podstawie wyroku sądowego (art. 2 k.r.o.) albo w razie unieważnienia aktu małżeństwa w postępowaniu nieprocesowym (art. 39 p.a.s.c.) – dziecko nosi nazwisko matki.

Regulacja dotycząca nazwiska małżonków zawarta w art. 25 k.r.o. wprowadziła istotne zmiany, znacznie odbiegające od uregulowań poprzednio obowiązujących, tj. przed nowelizacją z 1998 r.

Przed nowelizacją z 1998 r. (wprowadzoną ustawą z 24 lipca 1998 r. o zmianie ustaw – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego, Prawo o aktach stanu cywilnego, ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 117, poz. 757) żona mogła przez oświadczenie złożone przy zawarciu małżeństwa zachować swoje dotychczasowe nazwisko, dodać do niego nazwisko męża albo przybrać nazwisko męża. W braku oświadczenia przybierała nazwisko męża. Jeżeli żona zachowywała dotychczasowe nazwisko, mąż mógł przez oświadczenie złożone przy zawarciu małżeństwa dodać do swego nazwiska nazwisko żony lub przybrać nazwisko żony.

Artykuł 25 k.r.o. ma zastosowanie do małżeństw zawartych po wejściu w życie nowelizacji kodeksu, tj. po 15.11.1998 r.

Obecna regulacja nazwiska małżonków realizuje zasadę równych praw mężczyzny i kobiety oraz pozostawia im swobodę w wyborze nazwiska, które każde z małżonków będzie nosić po zawarciu małżeństwa, z tym zastrzeżeniem, że małżonkowie nie mogą „wymieniać się nazwiskami”, tj. mężczyzna nie może przybrać nazwiska żony, a kobieta – męża.

A zatem każde z małżonków może:

- 1) wybrać wspólne nazwisko, którym będzie dotychczasowe nazwisko jednego z nich;
- 2) zachować swoje dotychczasowe nazwisko;
- 3) połączyć ze swoim dotychczasowym nazwiskiem nazwisko drugiego z małżonków, przy czym kolejność połączonych nazwisk jest dowolna.

W braku należycie wyrażonej decyzji małżonków o wyborze nazwiska każde z nich zachowuje swoje dotychczasowe nazwisko.

Nazwisko nie może składać się z więcej aniżeli dwóch członów. Jeżeli zatem każda z osób zawierających małżeństwo nosi nazwisko dwuczłonowe, musi zdecydować o wyborze dwóch członów nazwiska, z których

będzie składać się nazwisko wybrane po zawarciu małżeństwa, jako złożone z dotychczasowego nazwiska męża i żony.

Niezależnie od formy zawarcia małżeństwa, tj. przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego, czy też małżeństwa kanonicznego, wyboru nazwiska dokonuje każdy z małżonków, składając oświadczenie przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego. Jeżeli małżeństwo zawierane jest formie świeckiej, to oświadczenie o nazwisku powinno być złożone bezpośrednio po zawarciu małżeństwa (art. 25 § 1 k.r.o.). Jeżeli zawierane jest małżeństwo kanoniczne, oświadczenie powinno być złożone przed sporządzeniem przez kierownika urzędu stanu cywilnego zaświadczenia o nieistnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa. Treść i data złożenia oświadczenia powinny być zawarte w tym zaświadczeniu (art. 25 § 1 w zw. z art. 4¹ § 1 k.r.o.).

Nazwisko (nazwiska), które będą nosić małżonkowie po zawarciu małżeństwa, wpisuje się do aktu małżeństwa (art. 88 ust. 1 p.a.s.c.).

Dzieci zrodzone z małżeństwa, o czym już była mowa, noszą nazwisko ustalone przepisami art. 88 § 1 k.r.o. Nazwiska, które będą nosić dzieci, wpisuje się do aktu małżeństwa (art. 88 ust. 1 pkt 6 p.a.s.c.).

Ustanie małżeństwa w zasadzie nie powoduje zmiany nazwiska małżonków. W razie rozvodu małżonek, który wskutek zawarcia małżeństwa zmienił swoje nazwisko, może na podstawie art. 59 k.r.o. powrócić do nazwiska, które nosił przed zawarciem małżeństwa.

Skutkiem unieważnienia małżeństwa jest powrót każdego z małżonków do nazwiska noszonego przed zawarciem małżeństwa.

Zgodnie z postanowieniami art. 106 ust. 1 p.a.s.c. obywatel polski, który zawarł małżeństwo w zagranicznym urzędzie stanu cywilnego i nie złożył oświadczenia w sprawie swojego nazwiska, może je złożyć wraz z wnioskiem o wpisanie aktu małżeństwa do polskich ksiąg stanu cywilnego. Wyboru nazwiska może dokonać w każdym czasie po zawar-

ciu małżeństwa w zagranicznym urzędzie stanu cywilnego (art. 106 ust. 1 w zw. z art. 104 p.a.s.c.).

Uregulowania prawne w zakresie nazwiska małżonków zawarte w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym oraz w prawie o aktach stanu cywilnego nie stanowią ograniczeń w przedmiocie zmiany nazwiska w trybie ustawy o zmianie imienia i nazwiska zgodnie z jej postanowieniami. Na podstawie tej ustawy może być zmienione zarówno nazwisko nabyte wskutek zawarcia małżeństwa, jak i nazwisko rodowe. Problem zmiany nazwiska w tym trybie zostanie omówiony szczegółowo w kolejnych rozdziałach.

3. Regulacja prawna administracyjnej zmiany imion i nazwisk w ujęciu historycznym

3.1. Prawne uregulowania zmiany imion i nazwisk okresu międzywojennego

Najstarsze źródła informują, że zmieniano nazwiska również na podstawie wyroków sądowych. W XVI i XVII w. tzw. sądy rugowe działające na wsi i w małych miasteczkach pozbawiały przestępców ich dotychczasowych nazwisk i jako dodatkową karę nadawano im nazwiska niegodne, najczęściej zbliżone pod względem treści do charakteru popełnionego przestępstwa, np. Bandzior, Hańba, Kaziród, Oszust, Tyran, Zakała, Szaleniec.

Ustawodawstwo okresu międzywojennego obejmujące zmianę nazwisk to:

- 1) ustawa z 24 października 1919 r. w przedmiocie zmiany nazwisk (Dz.U. RP Nr 88, poz. 478 ze zm.);
- 2) ustawa z 11 maja 1920 r. w przedmiocie uznania nazwisk, przybranych podczas służby wojskowej (Dz.U. RP Nr 42, poz. 251 ze zm.);

- 3) ustawa z 22 marca 1929 r. o zmianie nazwisk hańbiących, ośmieszających lub nieliczących z godnością człowieka (Dz.U. RP z 1930 r. Nr 3, poz. 16).

W latach 30. z dobrodziejstw tych przepisów skorzystało niewiele osób, przede wszystkim ze względu na brak wiedzy o obowiązywaniu ustawy stwarzającej możliwość zmiany nazwiska oraz ze względu na wysokość opłat za zmianę nazwiska. Ponadto podjęcie decyzji o zmianie nazwiska nie było łatwe z uwagi na przywiązanie do tradycji, więzy rodzinne i społeczne, co miało przede wszystkim znaczenie w środowiskach wiejskich i małych miast.

Zagadnienie zmiany nazwiska ma wyraźny profil społeczny; jest to niewątpliwie zagadnienie przywileju i upośledzenia. Chłopska klasa należała do środowisk upośledzonych z powodu dużej liczby nazwisk hańbiących i nieliczących z godnością człowieka. Jakkolwiek ustawodawstwo umożliwiało formalnie zmianę takich nazwisk, to jednak brakowało pozytywnego klimatu społecznego do jego powszechnej realizacji. Niemale ograniczenie stanowiło formalne wprowadzenie instytucji sprzeciwu posiadacza dobrego nazwiska. Ograniczenia te wynikały z postanowień art. 4 ustawy z 1919 r. i art. 6 ustawy z 1929 r.

Tak więc w okresie międzywojennym w polskim prawie administracyjną zmianę nazwiska regulowały wymienione trzy akty prawne. Przy czym ustawy z 1919 r. oraz z 1929 r. obowiązywały przez cały okres II Rzeczypospolitej, natomiast ustawa z 11 maja 1920 r. dotycząca nazwisk przybranych podczas służby wojskowej obowiązywała jedynie cztery lata i została uchylona ustawą z 6 maja 1924 r. (Dz.U. Nr 44, poz. 459).

Wymienione akty prawne różniły się zarówno pod względem przesłanek, zmiany nazwisk, trybu, jak i organów właściwych do rozpoznawania wniosków. Ich wspólnymi cechami były:

- 1) podmiotowy zakres obowiązywania, ponieważ dotyczyły one wyłącznie obywateli polskich oraz
- 2) podmiotowy zakres rozszerzania się skutków zmiany nazwiska na osoby trzecie – członków rodziny wnioskodawcy.

Artykuł 6 ustawy z 1919 r. w przedmiocie zmiany nazwisk stanowił: „Adnotacja w aktach stanu cywilnego powoduje zmianę nazwiska proszącego, jego żony, a także i tych dzieci, które w chwili wniesienia podania nie były pełnoletnie”.

Artykuł 7 ustawy z 1920 r. o uznaniu nazwisk przybranych podczas służby wojskowej stanowił: „zezwolenie na zmianę nazwiska dotyczy także żony i dzieci petenta, które w chwili uzyskania zezwolenia do pełnoletności nie doszły, a dzieci pełnoletnich tylko w tym wypadku, jeżeli do prośby o zmianę nazwiska się przyłączyły”.

Artykuł 8 ustawy z 1929 r. o zmianie nazwisk hańbiących, ośmieszających lub nieliczących z godnością człowieka zawierał postanowienie: „Z chwilą doręczenia aktu zezwolenia na zmianę nazwiska, prawo do używania nowego nazwiska uzyskuje proszący, jego żona i te dzieci, które w chwili wniesienia podania nie były pełnoletnie; zaś dzieci pełnoletnie tylko w tym wypadku, jeśli do prośby o zmianę nazwiska się przyłączyły”.

Charakterystyczne dla prawodawstwa międzywojennego jest to, że wszystkie wymienione ustawy rozciągają skutek zmiany nie na małżonka wnioskodawcy, ale na jego żonę. Tak więc to ustawodawstwo stanowiło, że prawo ubiegania się o zmianę nazwiska przysługiwało wyłącznie mężczyznom, czyli wnioskodawcą mógł być jedynie małżonek. Należy wnosić, że prawo wnioskowania o zmianę nazwiska przysługiwało także kobietom, ale niezamężnym. Natomiast zmiana nazwiska kobiety zamężnej nie skutkowała względem osób trzecich, a więc męża i dzieci. Jak słusznie stwierdza w swoim artykule P. Wypych (*Wpływ...*): „Według naszych współczesnych wyobrażeń owo ograniczenie mogło być zasadne wyłącznie na gruncie ustawy z 1920 r., jako odnoszącej się do osób wojskowych. Upośledzenie kobiet w omawianej materii widać również na tle artykułu 8 ustawy w przedmiocie uznania nazwisk przybranych podczas służby wojskowej, który przyznawał prawo uzyskania nazwiska przybranego w czasie służby wojskowej przez nieżyjącą osobę wojskową jej zstępnym, ale już nie wdowie po takiej osobie”.

Wymienione regulacje prawne administracyjnej zmiany nazwiska były jakby konsekwencją uregulowań prawnych obejmujących prawo rodzinne, które w wyraźny sposób określało wpływ zawarcia małżeństwa na nazwiska małżonków. Wszystkie akty prawne regulujące w II Rzeczypospolitej to zagadnienie stanowiły obligatoryjne przyjęcie przez żonę nazwiska męża (art. 212 prawa o małżeństwie z 1826 r. – dla ziem byłego zaboru rosyjskiego, § 1355 kodeksu cywilnego niemieckiego – dla ziem byłej dzielnicy pruskiej oraz § 92 kodeksu cywilnego austriackiego – dla ziem byłego zaboru austriackiego).

Zmiany w omawianej kwestii nastąpiły po II wojnie światowej niemal równocześnie w prawie rodzinnym i w prawie administracyjnym:

- 1) w dekreście z 25 września 1945 r. – Prawo małżeńskie (Dz.U. Nr 48, poz. 270), zachowując zasadę przybierania przez żonę nazwiska męża, dopuszczono możliwość zachowania przez nią nazwiska rodzowego z warunkiem dodania nazwiska męża (art. 17);
- 2) w dekreście z 10 listopada 1945 r. o zmianie i ustalaniu imion i nazwisk (Dz.U. Nr 56, poz. 310 ze zm.) zawarto postanowienia, że zmiana nazwiska męża rozciąga się na żonę, pod warunkiem wyrażenia przez nią zgody. W braku zgody żona pozostawała przy nazwisku dotychczasowym.

3.2. Prawne uregulowania zmiany imion i nazwisk okresu powojennego

Pierwszym aktem prawnym dotyczącym zmiany imion i nazwisk był **dekret z 10 listopada 1945 r. o zmianie i ustalaniu imion i nazwisk** (Dz.U. Nr 56, poz. 310 ze zm.), który obowiązywał od dnia 16 grudnia 1945 r. i był nowelizowany: dekretem z 20 marca 1946 r. (Dz.U. Nr 14, poz. 100), dekretem z 28 października 1947 r. (Dz.U. Nr 66, poz. 405), ustawą z 30 grudnia 1948 r. (Dz.U. z 1949 r. Nr 4, poz. 21), ustawą z 29 grudnia 1951 r. (Dz.U. z 1952 r. Nr 3, poz. 18) oraz dekretem z 8 czerwca 1955 r. (Dz.U. Nr 25, poz. 151).

Na podstawie przepisów art. 2 i 5 dekretu z 10 listopada 1945 r. zostało wydane z mocą od dnia 20 grudnia 1948 r. rozporządzenie Ministrów: Administracji Publicznej i Ziem Odzyskanych z 7 grudnia 1948 r. w sprawie właściwości władz do orzekania o zmianie imion i nazwisk niektórych kategorii osób (Dz.U. Nr 60, poz. 473).

Zagadnienie prawa do zmiany imion i nazwisk we współczesnej Polsce znalazło ogromne zainteresowanie. Jak pisze J. Litwin: „Krzywdą nazwiskowa ogromnych warstw ludności, upośledzonych pod tym względem, biorących w dziedzictwie «złe» nazwiska, odrodzenie fenomenu zamierzchłych epok rycerstwa – pseudonimu wojskowego, niebawem przed tym zasięg liczbowy pokrewnego, a znanego już dawniej zjawiska – pseudonimu osłaniającego świadczą o tym, że zasada stabilizacji nazwiska jest zasadą programową, gdyż nie stopiła się dotychczas w tygliku świadomości społecznej” (*Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem*, Łódź 1949).

Na tle zmian społeczno-politycznych obserwowano dość powszechną chęć wyzbycia się nazwisk o brzmieniu niepolskim, zwłaszcza niemieckim, jako nieustannego źródła podejrzeń o obcą przynależność narodową. Wszystkie te motywacje zmiany imienia bądź nazwiska przemawiały za uproszczeniem trybu postępowania w tym przedmiocie. Potwierdzała to również konieczność uporządkowania funkcjonowania ewidencji ludności oraz rejestracji stanu cywilnego. Dekret z 1945 r. stał jednak na gruncie ochrony prawa przedmiotowego, nakładając na organ orzekający obowiązek zbadania, czy zamierzona zmiana nazwiska nie prowadzi do łamania obowiązującego prawa.

Należy zwrócić uwagę, że dekret z 1945 r. przejął w niemalym stopniu postępowe przepisy poprzednich ustaw: ustawy z 24 października 1919 r. oraz zasady ustaw specjalnych z 11 maja 1920 r. o uznaniu nazwisk przybranych podczas służby wojskowej i z 22 marca 1929 r. o zmianie nazwisk hańbiących, ośmieszających lub nieliczących z godnością człowieka. Ustawodawca kierował się w tym przypadku względami słuszności i celowości. Dekret z 1945 r. wprowadził ponadto nowe postanowienia:

- 1) art. 1 ust. 1 pkt 2 podyktowany był względami humanitaryzmu. Dopuszczał do korzystania z dobrodziejstw dekretu apatrydom;
- 2) regulował instytucję imienia (art. 2 ust. 5 i art. 10), znaną przedtem prawu w górnośląskiej części województwa śląskiego, natomiast od dawna znaną w większości współczesnych ustawodawstw obcych;
- 3) wprowadził instytucję ustalenia nazwiska (art. 12), odrębną od instytucji zmiany;
- 4) zrywał z zasadą, że zezwolenie na zmianę imienia bądź nazwiska mogło być udzielone w wypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie; wprowadził zasadę ważnej przyczyny uzasadniającej wniosek (art. 3 ust. 1), przy czym ważną przyczynę ustalało się w każdym poszczególnym wypadku. Uszczegółowienie ważnej przyczyny ustawodawca wymienił jedynie przykładowo (art. 3 ust. 2, analogicznie art. 10 ust. 2);
- 5) zapewnił ochronę nazwisk osób zasłużonych dla kultury, nazwisk historycznych, eliminując zakaz przybierania nazwisk popularnych (art. 7);
- 6) uniemożliwił tworzenie nazwisk wieloczłonowych (art. 15);
- 7) wprowadził uproszczenia w imię ekonomii procesowej (art. 4 ust. 2 i art. 5);
- 8) nie przewidywał tzw. ochrony podmiotowych praw do nazwiska w postaci postępowania edyktalnego (ogłoszeń o zamiarze zmiany nie tylko w postaci obligatoryjnej, ale nawet fakultatywnej). Nie wprowadzał również instytucji sprzeciwu uniemożliwiającego zmianę przez posiadacza nazwiska (J. Litwin, *Prawo o aktach...*, 1949).

Natomiast władza orzekająca zarządzała wpisanie zmiany nazwiska do ksiąg stanu cywilnego, a także zawiadamiała właściwe władze prowadzące ewidencję ludności, ewidencję wojskową oraz władzę skarbową, ponadto władzę prowadzącą rejestr karny. Władza orzekająca podawała informację o zarządzanej zmianie nazwiska do publicznej wiadomości na koszt osoby zainteresowanej w drodze ogłoszenia w poczytnym piśmie miejscowym.

Władza orzekająca odstępowała od zarządzenia wpisu, zawiadomień i ogłoszeń, jeśli przemawiały za tym ważne powody (art. 9 dekretu z 1945 r.).

W przepisach przechodnich i końcowych (art. 17) dekret z 1945 r. wprowadził istotne postanowienia dotyczące obszaru b. Wolnego Miasta Gdańska, tj. decyzje o odwołaniu zezwoleń na zmianę imienia lub nazwiska udzielanych przed dniem 30.01.1933 r., wydane na mocy § 7 i 11 ustawy z 5 stycznia 1938 r. (Dz.U. Rzeszy I, s. 9) w brzmieniu rozporządzenia z 24 grudnia 1940 r. (Dz.U. Rzeszy I, s. 1669), uważał za niebyłe. Oparte na ich podstawie wzmianki na marginesie aktów w rejestrach stanu cywilnego uważało się za nienapisane, przy czym były wykreslane na wniosek strony lub z urzędu.

Na tym obszarze wzmianki o przybraniu imienia dodatkowego dokonane na marginesie aktu w rejestrach stanu cywilnego, stosownie do § 2 rozporządzenia z 17 sierpnia 1938 r., wydanego w celu wykonania ustawy o zmianie nazwisk i imion (Dz.U. Rzeszy I, s. 1044), poczytywano za nienapisane, przy czym na wniosek strony lub z urzędu były one wykreslane.

Artykuł 18 dekretu z 1945 r. postanawiał, że dla osób, które przybrały inne imię lub nazwisko w czasie pełnienia służby w Wojsku Polskim w okresie od dnia 1 września 1939 r. do dnia 9 maja 1945 r., do uznania zmiany imienia lub nazwiska za prawnie dokonaną wystarczające było zaświadczenie o zmianie wydane przez Ministerstwo Obrony Narodowej.

W okresie od dnia 14 czerwca 1956 r. do dnia 19 listopada 1956 r. obowiązywał **dekret z 16 maja 1956 r. o zmianie imion i nazwisk (Dz.U. Nr 18, poz. 95)**.

Sejm PRL nie zatwierdził tego dekretu, wobec czego utracił on moc. Obwieszczenie dotyczące uchwały Sejmu PRL z 19 listopada 1956 r. w tej sprawie zostało opublikowane w Dzienniku Ustaw z 30 listopada 1956 r. Nr 56, poz. 258.

Wobec niezatwierdzenia przez Sejm wymienionego dekretu uchwalono **ustawę z 15 listopada 1956 r. o zmianie imion i nazwisk (Dz.U. Nr 56, poz. 254)**. Ustawa ta weszła w życie z dniem ogłoszenia, tj. 30 listopada 1956 r., i w pierwotnym brzmieniu obowiązywała do dnia 18 maja 1964 r., tj. do nowelizacji dokonanej ustawą z 13 listopada 1963 r. (Dz.U. Nr 50, poz. 281).

Zasadniczą różnicą między dekretem z 1945 r. a ustawą o zmianie imion i nazwisk z 1956 r., w brzmieniu znowelizowanym, było to, że ustawa po nowelizacji nie obejmowała spraw uregulowanych dekretem, które były aktualne w okresie jego obowiązywania i miały istotne znaczenie w pierwszych latach powojennych.

Tak więc ustawa o zmianie imion i nazwisk z 1956 r. nie przewidywała instytucji:

- 1) zmiany imienia i nazwiska przez osoby, które w okresie od 1 września 1939 r. do dnia 9 maja 1945 r. przybrały inne nazwiska jako pseudonim:
 - a) wojskowy,
 - b) konspiracyjny,
 - c) osłaniający;
- 2) zmiany w sposób uproszczony imienia i nazwiska przez osoby, które przybrały inne imię lub nazwisko w czasie pełnienia służby w Wojsku Polskim w okresie od 1 września 1939 r. do 9 maja 1945 r.;
- 3) uprawniającej zstępnych nieżyjących żołnierzy lub uczestników akcji konspiracyjnej z okresu II wojny światowej do zmiany nazwiska na pseudonim wojskowy lub konspiracyjny, przybrany przez ich zmarłych wstępnych;
- 4) powrotu do dotychczasowych imion i nazwisk przez osoby, które w czasie II wojny światowej przybrały inne imiona i nazwiska i nie ubiegały się o zmianę prawnie przysługującego nazwiska na nazwisko przybrane;
- 5) unieważnienia wydanych przez władze Niemiec hitlerowskich decyzji o odwołaniu zezwoleń na zmianę imienia i nazwiska;

3. Regulacja prawna administracyjnej zmiany imion i nazwisk w ujęciu historycznym

- 6) nadawania imion i nazwisk dzieciom nieznanym rodziców (art. 13 dekretu). Zagadnienie to reguluje prawo o aktach stanu cywilnego, ponadto
- 7) zniósła obowiązek podania do publicznej wiadomości w miejscowym organie prasowym o każdej orzeczonej zmianie imienia i nazwiska;
- 8) wprowadziła zmiany kompetencyjne, powierzając orzekanie we wszystkich sprawach uregulowanych ustawą organom stopnia powiatowego;
- 9) zrezygnowała z postanowień art. 12 dekretu, jako że zagadnienie to regulują przepisy kodeksu postępowania administracyjnego i kodeksu postępowania cywilnego.

Należy wspomnieć o tym, że według art. 5 ustawy o zmianie imion i nazwisk z 1956 r. w pierwotnym brzmieniu zmiana nazwiska obojga rodziców rozciągała się na małoletnie dzieci, natomiast w przypadku zmiany nazwiska tylko jednego z rodziców, o objęciu zmianą w takim przypadku małoletnich dzieci z urzędu miała decydować władza opiekuńcza.

W ustawie o zmianie ustawy o zmianie imion i nazwisk z 13 listopada 1963 r. nadano nowe brzmienie art. 5 ust. 2: „Jeżeli zmiana nazwiska dotyczy tylko jednego z rodziców, rozciągnięcie jej na małoletnie dziecko wymaga zgody drugiego z rodziców, chyba że nie ma on pełnej zdolności do czynności prawnych, nie żyje lub nie jest znany albo że jest pozbawiony władzy rodzicielskiej. Gdy dziecko ukończyło 14 lat, potrzebna jest również jego zgoda”. Ponadto po ust. 2 dodano dwa kolejne ustępy: „3. W razie braku porozumienia między rodzicami każde z nich może zwrócić się o rozstrzygnięcie do władzy opiekuńczej. Decyzja co do zmiany nazwiska małoletniego dziecka zapada po uprawomocnieniu się postanowienia władzy opiekuńczej”; „4. Przepisy ust. 2 i 3 stosuje się odpowiednio w przypadku, gdy zmiana nazwiska ma dotyczyć tylko małoletniego dziecka. Z wnioskiem o zmianę nazwiska małoletniego dziecka występuje przedstawiciel ustawowy”.

Natomiast art. 5 ust. 1 ustawy z 15 listopada 1956 r. miał na celu utrzymanie stanu, w którym rodzice i małoletnie dzieci nosili to samo nazwisko, także po administracyjnej zmianie nazwiska dokonanej przez oboje rodziców („1. Zmiana nazwiska obojga rodziców rozciąga się na małoletnie dzieci”). W tym przypadku zgoda dziecka, które ukończyło 14 lat, nie była wymagana.

Ustawa z 15 listopada 1956 r. o zmianie imion i nazwisk – obowiązująca do dnia 12 czerwca 2009 r. – była wielokrotnie zmieniana. Pierwszą z nowelizacji była omówiona już ustawa z 13 listopada 1963 r. (Dz.U. Nr 50, poz. 281). Kolejne nowelizacje to:

- 1) rozporządzenie z 30 maja 1975 r. w sprawie określenia zadań i uprawnień należących do powiatowych rad narodowych i naczelników powiatów, które przejmują wojewódzkie rady narodowe i wojewodowie (Dz.U. Nr 17, poz. 94) – zmiana związana była ze zmianą przepisów dotyczących struktury administracji i dotyczyła właściwości rzeczowej;
- 2) ustawa z 17 maja 1990 r. o podziale zadań i kompetencji określonych w ustawach szczególnych pomiędzy organy gminy a organy administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 34, poz. 198) – jej art. 6 pkt 4 ustalał właściwość rejonowych organów rządowej administracji ogólnej do orzekania w sprawach zmiany imion i nazwisk oraz dostosowania pisowni imion i nazwisk do zasad pisowni polskiej zgodnie z fonetycznym brzmieniem, a także ustalania brzmienia oraz pisowni imion i nazwisk (art. 8 ustawy o zmianie imion i nazwisk z 1956 r.);
- 3) ustawa z 24 listopada 1995 r. o zmianie zakresu działania niektórych miast oraz o miejskich strefach usług publicznych (Dz.U. Nr 141, poz. 692) – jej art. 4 ust. 1 powierzał organom gmin, jako zadania zlecone z zakresu administracji rządowej, kompetencje należące do rejonowych organów rządowej administracji ogólnej;
- 4) ustawa z 24 lipca 1998 r. o zmianie ustaw – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego, Prawo o aktach stanu cywilnego, ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw

3. Regulacja prawna administracyjnej zmiany imion i nazwisk w ujęciu historycznym

- (Dz.U. Nr 117, poz. 757) – art. 5 tej ustawy uchyłił art. 4 ustawy o zmianie imion i nazwisk z 1956 r.;
- 5) ustawa z 24 lipca 1998 r. o zmianie niektórych ustaw ustalających kompetencje organów administracji publicznej – w związku z reformą ustrojową państwa (Dz.U. Nr 106, poz. 668) – art. 12 tej ustawy wprowadzał zmiany w ustawie o zmianie imion i nazwisk z 1956 r., tj. art. 8, 9, 10 ust. 1 oraz art. 11 ust. 1 otrzymały nowe brzmienie oraz został dodany art. 11a; zasadniczym celem nowelizacji było powierzenie staroście kompetencji rozstrzygania w sprawach określonych w ustawie o zmianie imion i nazwisk jako zadania z zakresu administracji rządowej, a w wyjątkowych sytuacjach powierzenie tych zadań Prezydentowi m.st. Warszawy jako organowi wykonawczemu gminy Warszawa-Centrum;
 - 6) ustawa z 11 kwietnia 2001 r. o zmianie ustawy o ewidencji ludności i dowodach osobistych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 43, poz. 476) – art. 4 tej ustawy w art. 11a dotychczasową treść oznaczył jako ust. 1 i zostały dodane ust. 2 i 3, mówiące o tym, że wojewodowie sprawują nadzór nad działalnością powiatu w zakresie realizacji obowiązków określonych w ustawie o zmianie imion i nazwisk oraz są organem odwoławczym od orzeczeń administracyjnych wydanych przez organy powiatu na podstawie tej ustawy;
 - 7) ustawa z 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. Nr 17, poz. 141); art. 33 tej ustawy w art. 2 ustawy o zmianie imion i nazwisk z 1956 r. dodał ust. 3, który stanowił, że ważne względy zachodzą także wtedy, gdy wnioskodawca pragnie powrócić do nazwiska lub imienia, których zmiana nastąpiła z powodu ich niepolskiego brzmienia, w wyniku decyzji administracyjnej podjętej bez jego wniosku.

Na uwagę zasługuje nowelizacja dokonana ustawą z 3 marca 2005 r. o zmianie imion i nazwisk oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 62, poz. 550), która weszła w życie dnia 3 maja 2005 r.

Niewątpliwie ambitne były cele, jakie stawiali omawianej nowelizacji twórcy jej projektu, w którego uzasadnieniu zawarta była następująca

argumentacja: „zapropozowana zmiana wynika przede wszystkim z potrzeby dostosowania przepisów ustawy do przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, wykreślenie regulacji, które są nieaktualne, a ponadto doprecyzowanie przepisów, które budzą wątpliwości interpretacyjne”.

Odmiennej kwestią pozostaje, jak stwierdza P. Wypych, to, „na ile liczbie dokonanych zmian tekstu przepisów ustawy odpowiada doniosłość rzeczywistych skutków wprowadzonej nowelizacji oraz w jakim stopniu nowelizacja ta spełnia stawiane jej cele, w szczególności w zakresie dostosowania regulacji administracyjnej zmiany nazwiska do przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego” (*Nowelizacja ustawy o zmianie imion i nazwisk dokonana ustawą z dnia 3 marca 2005 r.*, Niezbędnik USC, Kraków 2005). Nie sposób nie zgodzić się z tym spostrzeżeniem autora artykułu, a ponadto, moim zdaniem, autorzy projektu ustawy nowelizacyjnej, mimo przyjętych założeń, nie ustrzegli się pewnych niejasności interpretacyjnych.

Kolejnym spostrzeżeniem krytycznym była w moim przekonaniu niezgodność z Konstytucją postanowień art. 10 ust. 3 ustawy o zmianie imion i nazwisk z 1956 r., wszakże zarówno nazwisko, jak i imię zalicza się do sfery dóbr osobistych chronionych przez Konstytucję oraz przepisy kodeksu cywilnego. Nie powinno być zatem dopuszczalne ustalenie pisowni nazwiska z urzędu.

Tekst jednolity ustawy z 15 listopada 1956 r. o zmianie imion i nazwisk został ogłoszony obwieszczeniem Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 14 listopada 2005 r. w Dzienniku Ustaw z 30 listopada 2005 r. Nr 233, poz. 1992, a następnie zostało ustalone nowe brzmienie art. 11a ust. 2 przez ustawę z 12 stycznia 2007 r. o zmianie ustawy o działach administracji rządowej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 21, poz. 125).

Po etapach nowelizacji ustawy z 15 listopada 1956 r. o zmianie imion i nazwisk uchwalono nową **ustawę z 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska** (Dz.U. Nr 220, poz. 1414), która weszła w życie 13 czerwca 2009 r., czyli po sześciomiesięcznym *vacatio legis*.

Ustawa w wersji pierwotnej obowiązywała do dnia obszernej jej nowelizacji zawartej w ustawie z 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. poz. 1741 ze zm.).

Nowelizacja ustawy z 28 listopada 2014 r. weszła w życie z dniem 1 marca 2015 r. Zakres wprowadzonych nowelizacją zmian obejmuje ponad połowę przepisów ustawy z 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska, tj. art. 2, 3 i art. 8–14, co pozoruje szeroką modyfikację unormowań prawnych w tym przedmiocie. W dużej mierze są to zmiany o charakterze technicznym bądź redakcyjnym, niemające istotnego znaczenia merytorycznego.

Do istotnych zmian zaliczyć należy przede wszystkim zniesienie dotychczasowej zasady właściwości miejscowej, tzw. odmiejscowienie załatwiania spraw o zmianę imienia i nazwiska.

Następne zmiany o istotnym znaczeniu to:

- pominięcie zasady obowiązku osobistego złożenia wniosku oraz wyłączności jego pisemnej formy;
- rezygnacja z obowiązku składania odpisów aktów stanu cywilnego, natomiast wprowadzono obowiązek wskazania kierownika urzędu stanu cywilnego, który sporządził te akty;
- wskazanie we wniosku kierownika urzędu stanu cywilnego, który będzie adresatem wniosku i orzekania w sprawie;
- wprowadzenie obowiązku transkrypcji zagranicznych aktów stanu cywilnego w przypadku nieposiadania aktów krajowych;
- wymóg złożenia we wniosku oświadczenia, że osoba ubiegająca się o zmianę imienia lub nazwiska nie składała wcześniej wniosku o taką zmianę i że nie została wydana decyzja odmowna w tej samej sprawie.

Pozostałe zmiany przepisów, jak i szczegółowe omówienie ustawy zawiera rozdział II opracowania.

ROZDZIAŁ II

Komentarz do ustawy o zmianie imienia i nazwiska

1. Uwagi ogólne

1. Nowelizacja ustawy z 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska weszła w życie z dniem 1 marca 2015 r. (Dz.U. z 2014 r. poz. 1741 ze zm.).

W założeniach projektodawcy zmiany: „(...) mają służyć podniesieniu jakości i poprawić sprawność procesów administracyjnych nie tylko obszarów rejestracji stanu cywilnego ale też ściśle powiązanej z tą sferą materii zmiany imion i nazwisk” (zob. uzasadnienie do projektu zmian Prawa o aktach stanu cywilnego, Sejm VII kadencji, druk nr 2620).

Zakres wprowadzonych zmian obejmuje bez mała połowę przepisów zawartych w komentowanej ustawie, tj. art. 2, 3 oraz art. 8–14, co sugeruje przyjęcie nowych rozwiązań prawnych istotnych zarówno w rozstrzygnięciach merytorycznych, jak i w procedurze.

Tymczasem „(...) ciężar gatunkowy i znaczenie dla praktyki jest bardzo ograniczone – i to z przewagą zmian o charakterze technicznym bądź redakcyjnym” (P. Wypych, *Nowelizacja ustawy o zmianie imienia i nazwiska wprowadzona nowym Prawem o aktach stanu cywilnego*, *Metryka* 2015/1).

Istotną zmianą proceduralną jest zniesienie dotychczasowej zasady właściwości miejscowej, zwane „odmiejscowieniem załatwiania spraw o zmianę imienia lub nazwiska”.

W art. 10 ust. 1 u.z.i.n. wprowadzono zatem pełną dowolność złożenia wniosku o zmianę do „wybranego kierownika urzędu stanu cywilnego”. Zmiana taka stanowi bez wątpienia uproszczenie dla wnioskodawcy, co jednak nie oznacza zasadności jej wprowadzenia, o czym w dalszej części komentarza.

Kolejne zmiany to: pominięcie wyłączności osobistego złożenia wniosku w formie pisemnej, wprowadzenie obowiązku transkrypcji zagranicznego aktu stanu cywilnego w przypadku nieposiadania aktów krajowych, zwolnienie wnioskodawcy od obowiązku dołączenia do wniosku odpisów zupełnych aktów stanu cywilnego dotyczących wnioskodawcy oraz osób, które obejmuje wniosek, zamieszczenia we wniosku oświadczenia o niezłożeniu wcześniej wniosku do innego kierownika urzędu stanu cywilnego o zmianę imienia lub nazwiska.

Te i inne mniej istotne zmiany ustawowe zostaną szczegółowo omówione w komentarzu do artykułów ustawy, które zostały znowelizowane.

2. Ustawa z 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska (Dz.U. z 2020 r. poz. 707; zm. Dz.U. z 2020 r. poz. 2320)

Art. 1. [Zakres przedmiotowy]

Ustawa określa zasady zmiany imienia lub nazwiska na inne imię lub nazwisko oraz właściwość organów administracji publicznej i tryb postępowania w sprawach zmiany imienia lub nazwiska.

1. Artykuł 1 znowelizowanej ustawy o zmianie imienia i nazwiska zachował swoje dotychczasowe brzmienie. Zatem treść komentarza do tego przepisu z poprzednich wydań zachowuje w zasadzie swoją aktualność tak co do istoty przedmiotu, jak i konstrukcji prawnej zagadnienia.

Nadal obowiązuje zasada zaliczenia przedmiotu ustawy do drogi administracyjnej – zmiana imienia i nazwiska dokonuje się na mocy decyzji administracyjnej, na wniosek osoby, której ta zmiana ma dotyczyć, a warunkiem jest istnienie ważnego powodu uzasadniającego w ocenie organu decyzyjnego, którym jest kierownik urzędu stanu cywilnego, pozytywne rozstrzygnięcie.

2. Do istotnej zmiany zaliczyć należy rozszerzenie zakresu podmiotowego wskutek rozciągnięcia zmiany nazwiska jednego z rodziców zarówno na małoletnie dzieci, jak i dzieci zrodzone z tego małżeństwa.

Ustawodawca zniósł zasadę właściwości miejscowej ustalającej pierwotnie kompetencje kierownika do rozstrzygania o zmianie imienia lub nazwiska właściwego ze względu na miejsce pobytu stałego wnioskodawcy, a w jego braku – na ostatnie miejsce jego pobytu. Stan taki normatywnie oznacza zupełną dowolność w zakresie składania wniosku o zmianę, bowiem można go złożyć do „wybranego kierownika urzędu stanu cywilnego, który orzeka w sprawie”.

3. Celem takiej konstrukcji prawnej było ułatwienie stronie postępowania złożenia wniosku niezależnie od rygoru miejsca zamieszkania lub pobytu. Ustawodawca wszakże nie wziął pod uwagę, że wnioskodawca może równocześnie złożyć wniosek do różnych wybranych kierowników urzędów stanu cywilnego bądź w przypadku negatywnego rozstrzygnięcia ponowić złożenie wniosku do innego kierownika.

W tym względzie ustawodawca niejako zabezpieczył się, żądając we wniosku o zmianę imienia lub nazwiska oświadczenia strony, że w tej samej sprawie nie złożył wcześniej wniosku do innego kierownika USC lub nie została wydana w tej samej sprawie decyzja odmowna. Należy zwrócić uwagę, że powyższe oświadczenie nie ma żadnego znaczenia prawnego.

4. Odstąpiono od obowiązku złożenia wraz z wnioskiem odpisów aktów stanu cywilnego, wprowadzono natomiast obowiązek transkrypcji zagranicznych aktów stanu cywilnego, jeżeli wnioskodawca lub małoletnie dzieci, na które rozciąga się zmiana, nie posiadają polskich aktów stanu cywilnego.
5. W znowelizowanej ustawie zniesiono rygor osobistego składania wniosku, a także jego formy pisemnej. Zatem istnieje również możliwość złożenia wniosku przez pełnomocnika. Mają w tym względzie zastosowanie przepisy kodeksu postępowania administracyjnego.
6. Poza wymienionymi istotnymi zmianami inne o technicznym lub językowym znaczeniu zostaną omówione w dalszej części komentarza.

Art. 2. [Zakres podmiotowy]

Ustawę stosuje się do:

- 1) **obywateli polskich;**
 - 2) **cudzoziemców niemających obywatelstwa żadnego państwa, jeżeli mają w Rzeczypospolitej Polskiej miejsce zamieszkania;**
 - 3) **cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, z zastrzeżeniem art. 4 ust. 2.**
1. Artykuł 2 określa zakres podmiotowy ustawy. Katalog podmiotów uprawnionych do wystąpienia z wnioskiem o zmianę imienia lub nazwiska jest zamknięty.
 2. Z obecnie obowiązującej ustawy o zmianie imienia i nazwiska nie wynika nakaz, że „Zmiana imienia lub nazwiska obywatela polskiego na inne imię lub nazwisko może nastąpić na zasadach określonych w przepisach niniejszej ustawy”. To pozwala, w przekonaniu autorek przyjąć, że zmiana imienia lub nazwiska dokonana, w odniesieniu do obywatela polskiego, przez organ zagraniczny wywiera w Polsce skutek prawny, pod pewnymi jednak formalnymi warunkami (o czym dalej).
 3. Postanowienia ustawy o zmianie imienia i nazwiska nie przewidują wyłączności jej zastosowania w odniesieniu do obywatela polskiego

zamieszkałego za granicą. Nie stanowi zatem przeszkód, jak się wydaje, uznanie za skuteczną zmianę imienia lub nazwiska objętą orzeczeniem sądu państwa obcego wydanym w sprawie cywilnej, np. rozwodowej, odnoszącej się do obywatela polskiego zamieszkałego za granicą, z zachowaniem co do jego skuteczności postanowień art. 1145–1149¹ k.p.c.

W świetle art. 1145 i 1149¹ k.p.c. należy przyjąć, że podlegają uznaniu *ex lege* orzeczenia sądów państw obcych wydane w sprawach cywilnych, rozstrzygające jednocześnie o zmianie imienia lub nazwiska. Wadunkiem będzie jednak spełnienie wymogów art. 1146 k.p.c.

4. Orzeczenia opisane w tezie 3, jak również rozstrzygnięcia innych organów państw obcych wydane w sprawach cywilnych mogą być zamieszczone w formie wzmianki dodatkowej we właściwym akcie stanu cywilnego na podstawie art. 108 p.a.s.c.
5. Stosowana niekiedy praktyka uznawania *ex lege* jedynie w części orzeczenia zagranicznego wydanego w sprawie cywilnej z wyłączeniem postanowień rozstrzygających o zmianie imienia i nazwiska pozbawiona jest *ratio legis*.

Zbliżony pogląd wyraża M. Wojewoda w artykule *Stosowanie norm kolizyjnych w praktyce urzędów stanu cywilnego* (Metryka 2011/1). Autor ten jest zdania, że orzeczenia sądów, jak i innych organów państw obcych rozstrzygające o zmianie imienia lub nazwiska powinny podlegać uznaniu *ex lege*, stanowią podstawę do zamieszczenia wzmianki dodatkowej w polskim akcie stanu cywilnego.

Ten pogląd podzielają i inni autorzy, m.in. A. Barańska (*Uznawanie zagranicznych rozstrzygnięć w przedmiocie zmiany imienia i nazwiska*, Metryka 2015/1). Jak słusznie zauważa autorka, art. 1145 k.p.c. przewiduje, że skuteczność na obszarze Polski mają rozstrzygnięcia państw obcych wydane w sprawach cywilnych. Zatem jej zdaniem należałoby ustalić jednoznacznie „(...) czy sprawa o zmianę imienia lub nazwiska ma charakter sprawy cywilnej”. Autorka podkreśla, że obecnie prawo o aktach stanu cywilnego z 2014 r. definiuje pojęcie stanu cywilnego,

przyjmując, iż imię i nazwisko jest elementem stanu cywilnego. Wynika to z postanowień art. 2 ust. 1 oraz art. 49 p.a.s.c. Ponadto imię i nazwisko jako dobro osobiste zalicza się do dóbr pozostających pod opieką prawa cywilnego (art. 23 k.c.), które powinny być chronione w trybie postępowania cywilnego.

Powyższe stwierdzenia oraz – jak zauważają autorka autorki – praktyczne względy co do samej zasadności prowadzenia dodatkowego postępowania administracyjnego o zmianę imienia lub nazwiska osoby, która legitymuje się orzeczeniem o takiej zmianie organu państwa obcego, mijają się z celem dodatkowego postępowania.

Wydaje się więc oczywiste, że: „Skoro organ obcego państwa władczo rozstrzygnął tę kwestię w zakresie swoich uprawnień, to brak sensu i celu kwestionowania takiej decyzji” (A. Barańska, *Uznawanie zagranicznych...*).

Autorki zwracają uwagę, że należy: „w tym kierunku interpretować orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, który zdecydowanie strzeże zasady nienaruszalności zarejestrowanego już raz nazwiska według norm kolizyjnych, które obowiązują w miejscu jego nadania (...). W związku z tym szczególnego znaczenia nabiera konieczność uznawania nazwiska w obrębie państw członkowskich Unii Europejskiej” (wyrok TSUE z 14 października 2008 r. w sprawie C-353/06, *Grunkin i Paul*, EU:C:2008:559).

Podobne stanowisko odnoszące się do problemu uznawania rozstrzygnięć organów państw obcych w sprawach zmiany imienia lub nazwiska, a dotyczących obywateli polskich, zajmuje T. Strumiłło w artykule *Wzmianki dodatkowe dołączane do aktu stanu cywilnego na podstawie rozstrzygnięć organów państw obcych* (Metryka 2016/1).

6. Przedstawiony pogląd, jakkolwiek niepozbawiony pewnych racji, wydaje się jednak kontrowersyjny w świetle postanowień art. 1145 i 1149¹ k.p.c. W ocenie autorów komentarza do kodeksu postępowania cywilnego (T. Ereciński, J. Ciszewski, K. Weitz, *Kodeks postępowania*

cywilnego. Komentarz, cz. 4, Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego, Warszawa 2009) zasada w zakresie uznawania orzeczeń organów państw obcych jest następująca: „Obecnie obowiązuje zasada, że uznaniu lub wykonaniu mogą podlegać orzeczenia zagraniczne wydane w sprawach cywilnych. Przepis art. 1149¹ k.p.c. dopuszcza jednak uznawanie i wykonywanie nie tylko orzeczeń sądów zagranicznych, lecz również rozstrzygnięć w sprawach cywilnych pochodzących od innych organów obcych, w tym organów administracyjnych”. Dotyczy to jedynie orzeczeń wydanych w spornych sprawach cywilnych. Zatem „uznaniu i stwierdzeniu wykonalności w Polsce mogą podlegać tylko orzeczenia dotyczące spraw cywilnych. Przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie są bowiem w żadnym wypadku właściwe dla określenia warunków skuteczności w Polsce zagranicznych orzeczeń i decyzji wydawanych w sprawach administracyjnych” (T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, K. Weitz, *Kodeks...*, s. 495).

Dalej T. Ereciński stwierdza, że: „Uznaniu i wykonaniu na podstawie przepisów Kodeksu podlegają więc wszystkie orzeczenia zagraniczne, które zostały wydane w sprawach cywilnych. Dla określenia charakteru sprawy cywilnej należy się odwołać, jak dotychczas, do kryteriów wskazanych w art. 1 (kwalifikacja tego pojęcia powinna być więc dokonywana według *legis fori*)”.

7. We wskazanym wyżej kontekście należy przypomnieć, że ustawodawca w Polsce ustalił, iż orzekanie w sprawach zmiany imienia i nazwiska należy do drogi administracyjnej.

Ponadto nie wydaje się możliwe w świetle art. 15 p.p.m., aby decyzje zagranicznych organów administracyjnych nieobjętych regulacją art. 1149¹ k.p.c., rozstrzygające o zmianie imienia lub nazwiska obywatela polskiego, wywierały skutek prawny w rozumieniu prawa polskiego, jakkolwiek ustawa o zmianie imienia i nazwiska nie odnosi się wyraźnie do tej kwestii. Kwestia ta wymaga wyjaśnień przede wszystkim w zakresie obowiązywania art. 15 p.p.m. (zob. też opracowanie prof. dr. hab. A. Mączyńskiego, *Kolizyjna problematyka nazwiska* [w:] *Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci*

Profesora Tadeusza Erecińskiego, t. 2, red. J. Gudowski, K. Weitz, Warszawa 2011). Prof. A. Mączyński zwraca m.in. uwagę na niejasność postanowień art. 15 p.p.m.: „(...) poddanie nabycia: zmiany nazwiska prawu wskazanemu przez art. 15 ust. 2 zd. pierwsze nasuwa pytanie, co pozostaje w zakresie normy wyrażonej w art. 15 ust. 1. Pytanie to jest tym bardziej zasadne, że kwestia nazwiska jako dobra osobistego i jego ochrony objęta jest unormowaniem przewidzianym w art. 16 nowej ustawy”. Wynika to również z art. 2 ust. 1 i art. 16 ust. 1 p.p.m.

W przedstawionym stanie prawnym nie można zgodzić się z poglądem Departamentu Spraw Obywatelskich MSW wyrażonym w piśmie Wydziału Spraw Obywatelskich Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego z 16 grudnia 2015 r., że orzeczenia sądów zagranicznych oraz decyzji zagranicznych organów rozstrzygających o zmianie imienia i nazwiska, a odnoszących się do obywateli polskich, podlegają przepisom art. 1145–1149¹ k.p.c.

8. W świetle przedstawionych poglądów dotyczących uznania w Polsce rozstrzygnięć organów zagranicznych w przedmiocie zmiany imienia i nazwiska, odnoszących się do obywateli polskich, podlegają one uznaniu, jeżeli spełnione są przesłanki art. 1145 i 1149¹ k.p.c.

Niejednolity pogląd w przedmiocie uznawania rozstrzygnięć orzeczeń i decyzji administracyjnych organów państw obcych o zmianie imienia lub nazwiska, a odnoszących się do obywateli polskich wymaga zdaniem autorek wystąpienia do Sądu Najwyższego z pytaniem prawnym o rozstrzygnięcie problemu.

9. W myśl art. 2 ustawę stosuje się do:
 - 1) obywateli polskich;
 - 2) bezpaństwowców, jeżeli mają w Polsce miejsce zamieszkania;
 - 3) uchodźców z zastrzeżeniami art. 4 ust. 2.

Ustawę o zmianie imienia i nazwiska, zgodnie z przepisem art. 2 pkt 1, stosuje się do obywateli polskich, którzy zamieszkują w Polsce jak również do tych zamieszkałych za granicą. Pojęcie obywatelstwa nie jest

zdefiniowane zarówno w ustawodawstwie polskim, jak i w ustawodawstwie innych państw. Organizacja Narodów Zjednoczonych czy Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości określają obywatelstwo jako węzeł prawny łączący osobę fizyczną z państwem. Należy odróżnić pojęcie obywatelstwa od pojęcia narodowości, bowiem pojęcia te nie są jednoznaczne. Obywatelstwo to stan prawny, natomiast narodowość to stan faktyczny. Narodowość, zgodnie ze słownikiem języka polskiego, oznacza przynależność do danego narodu, poczucie tej przynależności. Natomiast kto jest obywatelem polskim oraz źródła nabycia tego obywatelstwa określa art. 34 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, ustawa z 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. z 2020 r. poz. 347) oraz ustawa z 9 listopada 2000 r. o repatriacji (Dz.U. z 2019 r. poz. 1472).

10. Nabycie obywatelstwa polskiego może nastąpić: z mocy prawa, tj. przez urodzenie, przysposobienie i repatriację, na mocy decyzji administracyjnej tj. przez uznanie za obywatela polskiego oraz przez przywrócenie obywatelstwa polskiego oraz przez nadanie obywatelstwa polskiego przez Prezydenta RP.

Podstawową formą nabycia obywatelstwa polskiego pozostaje nabycie przez urodzenie w oparciu o zasadę krwi (*ius sanguinis*) „Małoletni nabywa obywatelstwo polskie przez urodzenie, w przypadku gdy co najmniej jedno z rodziców jest obywatelem polskim (art. 14 pkt 1 ustawy o obywatelstwie polskim”. Zgodnie z tym przepisem małoletni pochodzący od osób lub osoby posiadających obywatelstwo polskie nabywa to obywatelstwo w dacie urodzenia niezależnie od miejsca urodzenia (w Polsce lub za granicą). Drugą formą nabycia obywatelstwa polskiego z mocy prawa o charakterze subsydiarnym będzie nabycie obywatelstwa przez urodzenie na terytorium państwa polskiego (*ius soli*) dziecka, którego oboje rodzice nie są znani, nie posiadają żadnego obywatelstwa lub ich obywatelstwo jest nieokreślone, oraz dziecka, które zostało znalezione na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, a jego rodzice są nieznani – art. 14 ust. 2 oraz art. 15 u.ob.pol. Również obywatelstwo polskie z mocy prawa nabywa osoba, która przybyła do Polski w ramach repatriacji. Zgodnie z art. 4 ustawy o repatriacji